

KWEEK EN TERRARIUMERVARINGEN MET DE AMOERRATTENSLANGEN *ELAPHE SCHRENCKI SCHRENCKI* (STRAUCH, 1873) EN *ELAPHE SCHRENCKI ANOMALA* (BOULENGER, 1916)

Door C.M. Langeveld, Cantharel 12, 2925 DJ Krimpen a.d. IJssel. Tel: 01807-23892.

Inhoud: Inleiding - Elaphe schrencki schrencki: Terrarium - Gedrag en Verzorging - Winterslaap/rust - Voortplanting - Elaphe schrencki anomala: terrarium - Gedrag en Verzorging - Winterslaap/rust - Voortplanting - Overdenking - Stamboek Elaphe schrencki schrencki - Oproep - Literatuur.

* * *

INLEIDING

Sinds enkele jaren verzorg ik Amoerrattenslangen (*Elaphe schrencki*-ssp) in het terrarium. Het betreffen hier twee koppels van de nominaat vorm *Elaphe schrencki schrencki* en een koppel van de ondersoort *Elaphe schrencki anomala*. In dit artikel wil ik mijn terrariumervaringen alsmede de kweek met deze slangen nader beschrijven. Naar mijn mening zijn deze slangen, met name de nominaatvorm, uiterst prettige dieren om in het terrarium te verzorgen.

Voor een nauwkeurige beschrijving van de beide ondersoorten en hun verspreidingsgebied verwijs ik naar K.D. Schulz (1988).

ELAPHE SCHRENCKI SCHRENCKI

De dieren die ik verzorg zijn ongeveer 160 centimeter lang en hebben daarmee hun maximale lengte bereikt. Het zijn twee vrouwtjes en twee mannetjes die respectievelijk in 1987 en 1990 zijn geboren. De slangen zijn zwart/blauw van kleur en hebben geel gekleurde kaken. Over de rug lopen vaal beige banden die naar de staart toe steeds geler van kleur worden.

TERRARIUM

Het terrarium waar ik de dieren in houd is 80 centimeter lang, 50 centimeter diep en 70 centimeter hoog en gemaakt van geplastificeerd meubelplaat. In het terrarium bevindt zich een ligplank, ongeveer 20 centimeter onder een reflectorlamp die als verwarming dienst doet. In het voorjaar gebruik ik een reflectorlamp van 40 watt voor de verwarming van het terrarium. Zomers plaats ik een reflectorlamp van 25 watt in het terrarium om oververhitting van de dieren te voorkomen.

Elaphe schrencki schrenckii voelt zich namelijk bij temperaturen boven de 30°C niet lekker. De dieren zijn bij deze temperaturen sloom en gaan vaak uren lang in de waterbak liggen. De verlichting in het terrarium brandt 12 uur per dag in het voorjaar/zomer en 6 à 8 uur in het najaar. Twee stukken kurkschors in het terrarium dienen als schuilplaats voor de slangen. Een waterbak met een doorsnede van 20 centimeter completeert het geheel. Deze drinkbak wordt bijna uitsluitend gebruikt om te drinken. Mijn slangen heb ik, behoudens bij de genoemde hoge

Foto 1: *Elaphe schrenckii schrenckii*
Foto: C. Langeveld

Foto 2: *Elaphe schrenckii anomala*
Foto: C. Langeveld

temperaturen, nooit in de waterbak zien liggen. Als bodemsubstraat in het terrarium gebruik ik houtmof.

GEDRAG EN VERZORGING

Elaphe schrencki schrencki vertoont in gevangenschap geen agressief gedrag en is mede daarom zeer prettig om in het terrarium te houden. De dieren zijn gedurende de hele dag actief en kruipen voortdurend door het terrarium. Daarnaast zijn de slangen erg nieuwsgierig en reageren op elke beweging voor de terrariumruimte. Het activiteitspatroon van *Elaphe schrencki schrencki* wijkt dus sterk af van het activiteitspatroon van de meeste *Elaphe*-soorten die meer in de morgen en avond actief zijn. Omdat de slangen niet schuw zijn worden de in het terrarium aanwezige schuilplaatsen alleen gebruikt tijdens de vervellingscyclus en de periode voor de winterslaap.

De slangen krijgen een keer in de week een halfwas rat of twee volwassen muizen te eten. De prooidieren dood ik vooraf en met behulp van een voederpincet bied ik in het terrarium aan de slangen aan. Ik geef de slangen dode prooien, omdat ze nogal onhandig omgaan met levende prooidieren. Een levende prooi wordt vaak in de flank of bij de staart gegrepen, waardoor hij de mogelijkheid heeft de slang te verwonden. Omdat de slangen ogenschijnlijk onverzadigbaar zijn, ben je geneigd de dieren te overvoeren. Ik voer de slangen daarom matig om vervetting te voorkomen. *Elaphe schrencki schrencki* heeft een snelle spijsvertering en geeft al na 2 dagen de eerste ontlasting die op de grond of in de waterbak wordt gedeponeed.

WINTERSLAAP/-RUST

Omdat de Amoerrattenslangen uit een gematigd gebied komen, krijgen mijn dieren elk jaar een winterslaap/-rust van enkele maanden. Eind juli geven mijn dieren zelf al aan dat ze naar de winterslaap/-rust toe gaan. De slangen stoppen dan met het eten van grote prooidieren en vanaf augustus zijn ze alleen nog maar te verleiden met nestmuizen en neststratten.

In september stoppen de dieren helemaal met eten en gaan een meer teruggetrokken leven leiden. In oktober verkort ik de lichtduur en medio november schakel ik de verlichting uit. Eind november stop ik de dieren in een doos van piepschuim die voor de helft is gevuld met vochtige beukebladeren. Ik heb gekozen voor beukebladeren, omdat is gebleken, dat hierin weinig of geen insecten zitten. Onder beukebomen bevindt zich weinig of geen ondergroei, zodat de kans daar een voor de slang schadelijke parasiet (teek) aan te treffen waarschijnlijk vrij klein is. De slangen zet ik bij een temperatuur tussen de 5 en 15°C (afhankelijk van de temperatuur buiten) voor een periode van 3 tot 5 maanden in een rustige kamer. De mannen en de vrouwen houd ik gedurende de winterslaap gescheiden. Om de 3 à 4 weken controleer ik de slangen.

VOORTPLANTING

Sinds 1990 kweek ik succesvol met de twee vrouwtjes (Van Marle en Langeveld, 1991). Hieronder volgen mijn bevindingen met betrekking tot de kweek in 1993.

Op 23 februari 1993 haalde ik de vier slangen uit winterslaap en bracht ik hen gescheiden onder in twee terraria. Na controle bleek, dat een vrouwtje (vrouwtje 2) 'snotterige' geluiden maakte bij het ademen. Ik vermoedde, dat ze tijdens de winterslaap verkouden was geworden en bracht haar naar M. Maas, dierenarts te Waalwijk. Na controle van de uitwerpselen van de slang bleek, dat ze geen wormen had, zodat een infectie van longwormen kon worden uitgesloten. Een verkoudheid was de diagnose van de dierenarts, waarna hij haar injecteerde met een multivi-

taminepreparaat en een injectie met antibiotica. Na drie weken was de verkoudheid verdwenen. Vanwege haar verkoudheid besloot ik dat jaar niet met haar te kweken.

Vanaf 13 maart zette ik de mannetjes om de beurt bij vrouwtje 1 in het terrarium, wat resulteerde in een 5-tal paringen op respectievelijk 13 en 21 maart en 2, 8 en 11 april. 10 dagen na haar laatste vervelling legde vrouwtje 1 op 23 april 19 eieren in een diepvriesdoos. Deze diepvriesdoos had ik voor de helft gevuld met vochtige houtmot en plaatste ik na haar laatste vervelling in het terrarium. De eieren legde ik in een broedstoof, waar ze 'au bain Marie' bij een temperatuur tussen de 26 en 28°C en een luchtvochtigheid van 90-100%, werden uitgebreed.

Na 44 dagen, op 6 juni 1993, kwamen er 19 jonge slangen uit de eieren gekropen. De jongen vervelden na 9 dagen en begonnen daarna binnen een week zelfstandig nestmuisen te eten. In de afgelopen jaren, waarin ik ruim 60 jongen heb gekweekt, is er nooit een jong geweest dat niet binnen 10 dagen na de vervelling zelfstandig diepvries- of levende nestmuisjes ging eten.

Nadat ik de dieren had gepopt, bleken het 10 vrouwtjes en 9 mannetjes te zijn. Poppen is het door middel van zachte druk op de staart, van de staartpunt naar de cloaca, erecteren van de hemipenes van de slangen. Wanneer er geen hemipenes uit de cloaca stulpen, is er sprake van een vrouwtje. Deze manier van geslacht bepalen is niet 100% waterdicht, maar bij *Elaphe schrencki* heb ik nooit een fout gemaakt. Wanneer de jongen twee maanden oud zijn, kan beter van deze manier worden afgezien. Sonderen is dan een goed middel om het geslacht te bepalen.

De jongen van *Elaphe schrencki schrencki* wijken in kleur en tekening sterk af van de ouderdieren. De jongen zijn namelijk bruin/legergroen gebandeerd. Deze jeugdtekening verdwijnt bij een goede groei na ongeveer 1 jaar. De jonge slangen gedragen zich niet agressief of schuw, dit in tegenstelling tot de meeste jonge slangen, en zijn makkelijk groot te brengen. Jonge slangen laat ik in hun eerste levensjaar niet overwinteren in een winterslaap/-rust. Opvallend is wel, dat de dieren in de maanden december en januari vaak zelf een rustperiode inlassen. Ze weigeren dan voor de duur van 4 à 6 weken te eten. Door de slangen enkele weken af te koelen tot kamertemperatuur en daarna weer op te warmen, beginnen de dieren weer snel met eten. Na 3 jaar zijn de slangen geslachtsrijp.

ELAPHE SCHRENCKI ANOMALA

Ik houd naast de vier *Elaphe schrencki schrencki* een koppel *Elaphe schrencki anomala*. Deze slangen tref je in Nederland nog niet vaak in het terrarium aan. Het mannetje en het vrouwtje zijn respectievelijk geboren in 1990 en 1989. *Elaphe schrencki anomala* verschilt sterk in kleur en tekening van de nominaatvorm. De slangen zijn groen/geel van kleur en hebben vage banden over het lichaam, die naar de staart steeds zwarter van kleur worden. Over het lichaam is een grijze waas zichtbaar. De kaken van de slangen zijn geel gekleurd. Naarmate de slangen ouder worden, gaan de dieren geler kleuren en worden naar mijn mening steeds mooier.

TERRARIUM

Mijn dieren houd ik in een terrarium van 80 centimeter lang, 40 centimeter diep en 60 centimeter hoog. Ook dit terrarium is gemaakt van geplastificeerd meubelplaat waar halverwege het terrarium een ligplank is geplaatst. Het terrarium wordt verwarmd door een reflectorlamp van 25 watt die 12 uur per dag brandt. Van hoge temperaturen hebben deze slangen ogenschijnlijk geen last. Naast een stuk kurkschors en een stuk notenwortelhout is het terrarium ingericht met een klimtak en een waterbak met een doorsnede van 20 centimeter. Als bodemsubstraat gebruik ik houtmot.

GEDRAG EN VERZORGING

Wie denkt, dat hij met *Elaphe schrenckii anomala* slangen krijgt te verzorgen die veel overeenkomsten hebben met de nominaatvorm komt zeker bedrogen uit. Na drie jaar de ondersoort *anomala* te hebben verzorgd, vraag ik mijzelf wel eens af, of er overeenkomsten te vinden zijn tussen deze twee ondersoorten. *Elaphe schrenckii anomala* is namelijk erg schuw. Wanneer ik de kamer binnenkom en de slangen liggen in het zicht, vluchten ze direct onder het kurkschors. Als ik de slangen uit het terrarium neem voor inspectie, of bij het reinigen van het terrarium, scheiden ze uit hun anaalklier een vloeistof af die sterk naar muskus ruikt. De slangen zijn gedurende de avond, nadat de verlichting is uitgeschakeld, en in de nacht actief. Het is dus niet zo verwonderlijk, dat de dieren maar weinig in het terrarium te zien zijn. De dieren krijgen één keer in de week te eten. Ik geef ze dan twee volwassen muizen of een halfwas rat die ik levend aanbied. Opvallend is, dat de dieren bij het voederen hun schuwheid verliezen en ongestoord hun prooi doden en opeten. Na vier dagen geven de slangen hun eerste ontlasting.

WINTERSLAAP/RUST

Om de zelfde reden als bij de nominaatvorm geef ik *Elaphe schrenckii anomala* een winterslaap van enkele maanden. In tegenstelling tot de nominaatvorm geven de dieren niet zelf aan wanneer ze naar de winterslaap toe gaan. De dieren blijven namelijk eten tot begin oktober, het moment

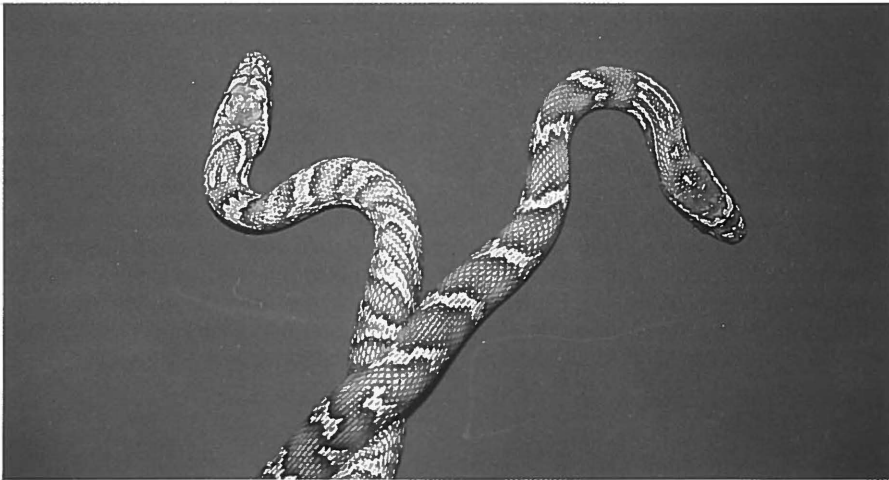

Foto 3: Jongen van *Elaphe schrenckii anomala* (links) en *Elaphe schrenckii schrenckii* (rechts). Juvenile of *E.s. anomala* (left) and *E.s. schrenckii* (right).

Foto: C. Langeveld.

dat ik ze geen voedsel meer aanbied. Eind november gaan de slangen in winterslaap op de zelfde manier als beschreven bij *Elaphe schrencki schrencki*. Voorafgaande aan de winterslaap verkort ik ook de lichtduur in het terrarium.

VOORTPLANTING

Met *Elaphe schrencki anomala* heb ik voor het eerst gekweekt in 1993. Van deze kweek onderstaand mijn bevindingen. Op 23 februari 1993 haalde ik de slangen uit winterslaap en ik plaatste ieder afzonderlijk in een terrarium. Op 23 maart en 1 april zette ik het mannetje bij het vrouwtje. Het kwam echter niet tot paringen. Op 4, 8, 11 en 19 april zette ik het mannetje opnieuw bij het vrouwtje, hetgeen laat in de avond resulteerde in paringen.

Elf dagen na de vervelling legde het vrouwtje, op 26 mei 1993, tien eieren in de legdoos die ik na haar vervelling in het terrarium had gezet. De eieren deed ik in de broedstroof waar ze bij een temperatuur van 26-28°C en een luchtvochtigheid van 90-100% werden uitgebroed. Na 35 dagen, op 4 juli 1993, kwamen alle 10 de eieren uit. Opmerkelijk vond ik de korte incubatietijd van de eieren in vergelijking met de incubatietijd van de eieren van de nominaatvorm. Na poppen bleek het om vijf mannen en vijf vrouwen te gaan. Na tien dagen vervelden alle jonge slangetjes en aten, vier dagen na de vervelling, allemaal zelfstandig nestmuisjes. Eén vrouwtje had een sterk vergroeide ruggewervel. Ondanks deze vergroeiing at ze goed en vervelde evenals de andere jongen binnen een maand voor de tweede keer. Dit diertje heb ik later ter beschikking van de wetenschap gesteld, teneinde te achterhalen wat de oorzaak van de vergroeiing is geweest.

De jonge slangen (jongen na de eerste vervelling) lijken op het eerste gezicht sprekend op de jongen van de nominaatvorm. Wanneer je echter de slangetjes naast elkaar ziet, is er een duidelijk verschil te zien in de kleur van beide vormen (Foto 3). De jongen van de nominaatvorm zijn namelijk donkerder van kleur en de bandering wijkt af. Na vier vervellingen zijn de verschillen zeer duidelijk waarneembaar. De jonge slangen van *Elaphe schrencki anomala* gedragen zich in het begin vrijwel het zelfde als de jongen van de nominaatvorm en zijn gemakkelijk groot te brengen. Na ongeveer een half jaar gaan de jonge slangen het schuwe gedrag vertonen van hun ouders. Het duurt ongeveer twee jaar, voordat de slangen zijn omgekleurd. In de loop van de jaren zullen deze slangen echter van kleur blijven veranderen en steeds mooier worden. Na drie jaar zijn de dieren geslachtsrijp.

OVERDENKING

Wanneer de gegevens van de beide ondersoorten naast elkaar worden gelegd, zie je weinig overeenkomsten in gedrag en kleur/tekening. Ik vraag mijzelf dan ook af, of we hier wel moeten spreken over twee ondersoorten. Mogelijk dat de ondersoorten als twee op zichzelf staande soorten moeten worden aangemerkt. Nadere bestudering is echter nodig om tot een eventuele splitsing van ondersoorten tot soorten te komen.

Tenslotte wil ik opmerken, dat naar mijn mening de ondersoort *Elaphe schrencki schrencki* uitermate geschikt is voor de beginnende slangenhouder. Uit ervaring is mij zelfs gebleken, dat deze slangen makkelijker te verzorgen en groot te brengen zijn dan bijvoorbeeld *Elaphe guttata guttata*, een slang die vaak wordt aanbevolen aan beginnende slangenhouders. Door de beweeglijkheid en het niet-agressieve karakter, alsmede de relatief gemakkelijke voortplanting, is de verzorging van deze slang een waar genoegen. Voor de ondersoort *Elaphe schrencki anomala* geldt dit in mindere mate, gelet op de schuwheid en het tijdstip waarop deze slangen actief zijn. Het is echter ook een uitdaging om met deze slang te kweken.

STAMBOEK ELAPHE SCHRENCKI SCHRENCKI

Tijdens het schrijven van dit artikel (maart 1994) heb ik mij opgegeven als stamboekhouder voor *Elaphe schrencki schrencki*. Reden dat ik stamboekhouder van deze slang ben geworden is in eerste instantie te 'wijten' aan het feit, dat het hier om mijn favoriete slangen gaat. Daarnaast vind ik het fenomeen 'stamboek' om diverse redenen en doelstellingen belangrijk. Deze redenen/doelstellingen zijn o.a.;

- 1: Een stabiele gevangenschapspopulatie kan worden gewaarborgd, zodat het in de toekomst mogelijk blijft dieren in het terrarium te blijven verzorgen.
- 2: De gevangenschapspopulatie gezond maken/houden.
- 3: Inteelt (voor zover bij slangen van toepassing) en het ontstaan van hybriden kan worden voorkomen door selectief te kweken en eventueel dieren uit te wisselen voor fokprogramma's. (op vrijwillige basis).
- 4: Het uitwisselen van kennis/gegevens tussen de stamboekdeelnemers m.b.t. kweek, ziektes, opfok, etc.
- 5: De stamboekhouder kan, in samenwerking met de stamboekdeelnemers, een vraagbaak zijn voor wat betreft de door hem gehouden/gecoördineerde soort(en).
- 6: Beginnende terrariumhouders kunnen beter worden begeleid in het houden van de door hen aangeschafte dieren (welzijn dieren).
- 7: Commerciële handel kan, wat betreft de soorten binnen de diverse stamboeken, grotendeels worden uitgeschakeld.
- 8: In de toekomst zullen er nagenoeg geen wildvangdieren meer nodig zijn, met uitzondering van het inbrengen van 'vers bloed'.

Uiteraard zijn er nog meer punten te noemen, maar met de voornoemde acht denk ik de belangrijkste te hebben genoemd. Ik wil nog vermelden, dat het houden van een stamboek los staat van een vereniging. Het is dus mogelijk om stamboekdeelnemer/houder te worden zonder lid te zijn van een vereniging. Daarnaast is het niet de bedoeling, dat er in elk land een stamboek van bijvoorbeeld *Elaphe schrencki schrencki* wordt opgericht. Doelstelling is dat er van een bepaalde diersoort wereldwijd maar één stamboek wordt bijgehouden.

OPROEP

Wanneer u *Elaphe schrencki schrencki* verzorgt en ook de noodzaak van een stamboek inziet, dan kunt u deelnemer worden aan het stamboek *Elaphe schrencki schrencki*. Deze oproep geldt voor alle *Elaphe schrencki schrencki*-houders over de hele wereld. Stuur mij een briefkaart in de Nederlandse, Engelse of Duitse taal met daarop uw adres en telefoonnummer. Ik zal u dan een aanmeldingsformulier toezenden.

LITERATUUR

Schulz, K.D., 1988. Bijdrage tot de kennis van *Elaphe schrencki* (Strauch, 1873). *Litteratura Serpantium* Vol. 8 no 5.

Marle, R.v. & Langeveld, C.M., 1991. De Amoer-rattenslang (*Elaphe schrencki schrencki*) in het terrarium. *Lacerta*, 49e jaargang no 3.

Zwartepoorte, H, 1993. Stamboeken, het waarom en hoe. *Lacerta*, mededelingenblad september 1993.